

EMRE
KONGAR

ABD'NİN
Siyasal
İslam'LA
DANSI

Remzi Kitabevi

EMRE KONGAR 1941’de İstanbul’da doğdu. 1959 yılında Şişli Terakki Lisesi’nden, 1963 yılında Siyasal Bilgiler Fakültesi’nden mezun oldu.

1966 yılında, Birleşmiş Milletler bursu ile gittiği Michigan Üniversitesi’nden MSW derecesini aldı.

1967 yılında Hacettepe Üniversitesi’nde Sosyal Çalışma Yüksek Okulu’nu kurdu.

Hacettepe’deki öğretim üyeliğine ek olarak 1978-1981 yılları arasında Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi’nde tiyatro kürsüsünde “Sanat Sosyolojisi” dersleri verdi.

1981’de “Atatürk ve Devrim Kuramları” adlı teziyle Hacettepe Üniversitesi Senatosu’nca profesörlüğe yükseltildi.

15 Şubat 1983’te, sakalını kesmeyi reddederek askeri rejimi ve YÖK’ü protesto etmek için üniversiteden istifa etti.

1983-1987 arasında *Hürriyet* gazetesinde danışmanlık, 1987-1991 arasında KAMAR Kamuoyu Araştırma Şirketi’nde yöneticilik yaptı.

Nisan 1992’de Kültür Bakanlığı Müsteşarlığı’na atandı; 1995 sonunda müsteşarlık görevinden ayrıldı.

1996’da üniversite Yıldız Teknik Üniversitesi’nde öğretim üyeliğine geri döndü.

Yıldız Üniversitesi’ndeki görevine ilave olarak 1997-2000 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde “Türkiye’nin Toplumsal Yapısı” dersi verdi.

2011 yılında üniversiteden ayrıldı.

1996 başında Federal Almanya tarafından Üstün Hizmet Madalyası Büyük Liyakat Haçı’yla, İtalya tarafından Commendatore Madalyası’yla, Polonya tarafından Commander Nişanı’yla ödüllendirildi.

1996’da *Cumhuriyet* gazetesinde köşe yazarlığına başladı, 2001 yılında yayın danışmanlığına atandı, halen köşe yazarlığını sürdürmekte, aylık *Bavul* dergisine de anı/denemeler yazmaktadır.

2005-2011 yılları arasında NTV’de “Yorum Farkı” programını yaptı. 2017 Ocak ayından beri TELE 1 televizyon kanalında “18 Dakika” programını sürdürmektedir.

Başlıca ödülleri: 1977 Türk Dil Kurumu Bilim Ödülü (*Türkiye’nin Toplumsal Yapısı*), 1979 Sedat Simavi Vakfı Sosyal Bilim Ödülü (*Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*), 1998 Aydın Doğan Sosyal Bilimler Ödülü (*21. Yüzyılda Türkiye*) ve 2008’de Sertel Gazetecilik Vakfı Demokrasi Ödülü (*Demokrasimizle Yüzleşmek*).

Twitter: @emrkongar

Facebook: Emre Kongar

Instagram: Emre Kongar

İnternet adresi: emre@kongar.org

İnternet sitesi: www.kongar.org

PROF. DR. EMRE KONGAR'IN YAYINEVİMİZDEKİ ÖTEKİ KİTAPLARI

Atatürk Üzerine, (14. basım, 2023). Atatürk üzerine özgün denemeler.

Babam, Oğlum, Torunum, (12. basım, 2024). Emre Kongar'ın 100 yıllık aile öyküsü.

Ben Müsteşarken, (11. basım, 2011). Ankara'da, siyaset, bürokrasi ve sanat çevreleri.

Demokrasi ve Kültür, (8. basım, 2016). Kültür ve demokrasinin ilişkileri.

Demokrasi ve Laiklik, (11. basım, 2017). Bir "Aydınlanma" kitabı.

Demokrasi ve Vampirler, (4. basım, 2002). Türkiye'de demokrasinin yaşama düzenine nasıl dönüştüğüne ilişkin güncel çözümleme ve yorumlar.

Demokrasimizle Yüzleşmek, (19. basım, 2008). Türkiye'deki demokratik rejimi eleştiren ve çözümler öneren bir çalışma.

Devrim Tarihi ve Toplum Bilim Açısından Atatürk, (21. basım, 2024). Atatürk'e, toplumbilim kuramlarından yeni bir bakış.

Emre Kongar Seçkisiyle NUTUK, (1. basım, 2018) Emre Kongar bu kitapta Atatürk'ün büyük eserinin en çarpıcı bölümlerini seçmiş ve bunların başına kendi yorumlarını da ekleyerek, günümüz Türkçesiyle kaleme almıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin temelinde yatan İstiklâl Savaşı'nı ve Atatürk Devrimlerini, tarih içinde yerli yerine oturtan bir eser.

Herkesten Bir Şey Öğrendim (söyleşi), (10. basım, 2013). Feridun Andaç'la nehir söyleşi. Prof. Kongar'dan anılar ve yaşam dersleri.

Hocaefendi'nin Sandukası (roman), (23. basım, 2018). Üniversitesinin ve öğrenci olaylarının hicvedildiği, Fatih Sultan Mehmet döneminde geçen bir aşk, macera ve gerilim romanı.

İçimizdeki Zalim, (12. basım, 2022). Bir toplumbilimci duyarlılığıyla hem bireysel dünyamızda hem de toplumsal yaşamın derinliklerinde "zalim" in izinin sürüldüğü bir kitap.

İstanbul, (3. basım, 2019). Emre Kongar, kendi çocukluğundan ve gençliğinden aktardığı nostaljik anılarla İstanbul'un eski halini ve kentin yaşadığı dönüşümü, felsefi yorumlarıyla süsleyerek anlatıyor!

Kızlarıma Mektuplar, (79. basım, 2023). Kongar'ın, okumak için evden ayrılan ikiz kızlarına yazdığı, onlarla dertleştiği, kendisini ve erkek egemen feodal toplumu eleştirdiği mektuplar.

Konsantremi Bozmal, (4. basım, 2006). Prof. Emre Kongar, keskin gözlem gücü ve derin kültürüyle, hem "Türkiye'deki medya"nın hem de "medyatik Türkçe"nin sorunlarına eğiliyor.

Kültür Üzerine, (11. basım, 2017). Kültür üzerine temel bilgiler, denemeler, kültürümüzün kaynakları ve özellikleri.

Küresel Terör ve Türkiye, (14. basım, 2016). Prof. Emre Kongar bu yapıtında küreselleşmeyi, küreselleşen terörü ve bu ikisinin dünyayı ve Türkiye'yi nasıl etkileyeceğini irdeliyor.

12 Eylül Kültürü, (7. basım, 2017). 12 Eylül'ün kültürel açıdan eleştirisi.

Tarihimizle Yüzleşmek, (101. basım, 2023). Resmî ve gayresmî tarihin eksiklerini, yanlışlarını irdeleyen bir çalışma.

Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, (23. basım, 2022). Toplumsal bilimlerdeki değişme kuramlarını ele alan çalışma. (Sedat Simavi Sosyal Bilimler Ödülü.)

Trajikomik, (6. basım, 2005). Emre Kongar'ın, toplumsal sorunlarımızı ince bir mizah anlayışıyla ele aldığı, hem gülümseten hem de düşündürülen bir kitap.

Türk Toplumbilimcileri I, II, (5. basım, 2019). Temel bir başvuru kitabı.

Türkiye Üzerine Araştırmalar, (2. basım, 1996). Gecekondu, aile ve kent planlaması üzerine toplumbilimsel yaklaşımlar.

Yamyamlara Oy Yok!, (5. basım, 1999). Türkiye'de siyasal yozlaşma ve politikacıların nasıl yamyamlaştığı üzerine denemeler.

Yaşamın Anlamı, (17. basım, 2022). Yaşam, sevgi ve üretim üzerine otobiyografik denemeler.

Yazarlar, Eleştiriler, Anılar, (2. basım, 2016), Edebiyatçılarımız üzerine tanıklıklar, gözden kaçanlar.

21. Yüzyılda Türkiye, (50. basım, 2022). Türkiye'yi çözümleyen bir başyapıt. (Aydın Doğan Vakfı Ödülü.)

28 Şubat ve Demokrasi, (7. basım, 2016). 28 Şubat'ın demokrasimiz açısından ifade ettiği anlam ve Türkiye'nin demokrasi sorunları üzerine düşünceler.

Yozlaşan Medya ve Yozlaşan Türkçe, (3. basım, 2003). Yozlaşan medyanın sorunları, Türkçe yanlışları ve çözüm önerileri.

EMRE KONGAR

**ABD'NİN
Siyasal
İslam'LA
DANSI**

Remzi Kitabevi

ABD'NİN SİYASAL İSLAM'LA DANSI / Emre Kongar

© Remzi Kitabevi, 2012

Her hakkı saklıdır.

Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Yayına hazırlayan: Neclâ Feroğlu

Kapak tasarımı: Ömer Erduran

ISBN 978-975-14-1501-1

BİRİNCİ BASIM: Nisan 2012

ON İKİNCİ BASIM: Ekim 2024

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul

Sertifika no: 10705

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090

www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı ve cilt: Seçil Ofset, 100. Yıl Mah., Matbaacılar Sitesi

4. Cad. No: 77 Bağcılar-İstanbul

Sertifika no: 44903 / Tel (212) 629 0615

İçindekiler

Sunuş	9
Soğuk Savaş Siyasetinde İslam	13
<i>Soğuk Savaş'ın Öğeleri</i>	15
<i>Dinin ve Milliyetin Komünizme Karşı Kullanılması</i>	19
<i>Soğuk Savaş'ın Türkiye'ye Yansımaları ve Çok Partili Düzenle Çakışması</i>	21
<i>Dış Dinamik Öğeleri Türkiye'yi Nasıl NATO'nun İleri Karakolu Haline Getirdi?</i>	23
<i>NATO, CENTO, SEATO ve Türkiye'nin Kilit Taşı İşlevi</i>	25
Sonuç	27
Küresel Dönemde Siyasal İslam	28
<i>Günümüzde İslam Uygarlığına Bıçılan Rol</i>	29
<i>Batı Kendi Düşmanını Kendi Yarattı</i>	30
<i>Huntington İslam Âleminin Değişmesini ve Gelişmesini Neden İstemiyordu?</i>	31
<i>Huntington Niçin Atatürk'e Karşıydı ve Türkiye'nin Batılılaşma Deneyiminin Başarısız Olmasını İstiyordu?</i>	31
<i>Küresel Dönemde Siyasal İslam'ın Batı'da Yükselişi ve Tepkiler</i>	32
Sonuç	33

ABD’nin Dünya Stratejisi	35
<i>Amerika’nın Dünyadaki Gücü</i>	36
<i>Amerika’nın Küresel Dönemdeki Askeri Stratejisi</i>	
“Önleyici Üstünlük”.....	39
<i>Amerika’nın Askeri Gücü</i>	41
<i>Pentagon, Özel Teşebbüs ve Devlet İlişkileri</i>	43
<i>Clinton’ın Anılarından Öğrendiklerimiz</i>	49
<i>Değişen Amerikan Politikası</i>	50
<i>İlimli İslam: Amerikancı İslam</i>	51
<i>Sonuç</i>	52
ABD’nin Terör ve İslam Âlemi Stratejisi	55
“İlimli İslam” Nasıl Ortaya Çıktı, Nasıl	
“Amerikancı İslam” Anlamını Kazandı?.....	55
<i>ABD’nin İslam Adına Yapılan Teröre Karşı</i>	
<i>Stratejisi: Önlem Önerileri</i>	58
<i>Irak Savaşı Raporu</i>	61
<i>Sonuç</i>	64
BOP ya da GOP ve Sözde “Arap Baharı”	66
<i>BOP ya da GOP</i>	66
<i>Condoleezza Rice’in Değerlendirmesi</i>	69
<i>Obama Dönemindeki Değişiklikler</i>	69
<i>Yeni GOP Stratejisinin Arkasındaki Adam:</i>	
<i>Francis Fukuyama Ne Diyor?</i>	71
<i>Samir Amin “Arap Baharı”nı Nasıl</i>	
<i>Değerlendiriyor?</i>	74
<i>Slavoj Žižek de Samir Amin’e Katılıyor</i>	84
<i>Mısır Büyükelçisinin Sözleri</i>	88
<i>Libya Hem Bölünüyor, Hem de Dini</i>	
<i>Totaliterliğe Kayıyor</i>	90
<i>Sonuç</i>	91
ABD’nin Siyasal İslam’la Tehlikeli Dansı	94
<i>Obama</i>	94
<i>Siyasal İslam ve Terör</i>	97

<i>Siyasal İslam ve Demokrasi</i>	98
<i>Siyasal İslam'a ABD Bakışı: Müttefikler ve Rakipler</i>	100
<i>Dış Politikada Amerikan Pragmatizmi</i>	103
<i>Pragmatik ABD Dış Politikasının Çelişkileri</i>	107
<i>Sonuç: Türkiye Pragmatizme Kurban mı Edilecek, Yoksa Genel Strateji İçin Demokratik ve Laik Model Niteliği mi Korunacak?</i>	111
Suriye Çıkmazı	114
<i>Suriye'ye Müdahalenin Taşıdığı Riskler</i>	118
<i>Suriye Krizi Konusunda Rusya Ne Diyor?</i>	120
<i>Suriye Çıkmazında Türkiye ABD'yle Birlikte Çözüm Üretebilir</i>	122
<i>Suriye Türkiye'nin Rolünü Nasıl Görüyor?</i>	128
<i>ABD de Tehlikenin Farkında Görünüyor</i>	132
<i>Suriye Konusunda Ayrıntılı Bir Değerlendirme</i>	138
<i>Burucerdî'nin Uyarısı: "Esad Giderse El Kaide Gelir"</i>	141
<i>Sonuç</i>	142
Türkiye Bir Model Olabilir mi?	150
<i>Obama Dönemindeki Yeni İslam Yaklaşımı</i>	152
<i>Obama Dönemindeki Türkiye Yaklaşımı</i>	158
<i>Obama'nın Konuşmasına Eleştirel Bir Yaklaşım</i>	161
<i>Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Laiklik Mesajları ve Tepkiler</i>	164
<i>Türkiye'nin Durumu ve ABD</i>	167
<i>Türkiye Model Olabilir Belki, Ama Hangi Türkiye?</i>	170
<i>Bernard Lewis Ne Diyor?</i>	176
<i>Abdullah Gül'ün Tunus Konuşması</i>	177
<i>Sonuç</i>	183
Sonuç	190
<i>Müslüman Kardeşler Örgütünün Rolü</i>	192

<i>Türkiye’nin Arap Ülkeleri Kamuoyundaki</i> <i>Yükselen İmajı</i>	200
<i>Türkiye’nin Gücü ve Sınırları</i>	203
<i>Türkiye’nin Müslüman Bir Toplum Olması</i>	204
<i>Müslüman Kardeşler’in Türkiye’deki Rejime</i> <i>Soğuk Bakması</i>	207
<i>Laik ve Demokratik Rejiminden Gelen Güç</i> <i>ve Engel</i>	209
<i>Türkiye’nin NATO Üyesi Olması ve ABD</i> <i>Çizgisinde Politika İzlemesinin Avantaj</i> <i>ve Handikabı</i>	211
<i>Bitirirken</i>	213
Dizin	221

Sunuş

Sevgili okurlarım...

Sadece sorunları belirleyen değil, çözüm önerileri üzerinde de yoğunlaşan bir çalışma kaleme almak istedim.

Ne var ki yazma aşamasında çok zorlandığımı belirtmeliyim. Çünkü olaylar son derece hızlı geliyor...

Siz bu satırları okurken bile ele aldığım ve çözümlenmeye çalıştığım süreçler bütün hızıyla devam ediyor. Bu nedenle, gelişmeleri, temasları, demeçleri, haberleri, yorumları anbean izlemek gerçekten baş döndürücü bir dikkat ve çaba gerektirdi.

Bir yandan kitabın planladığım genel çizgisine uygun bir metin oluşturmak, öte yandan güncel gelişmeleri kaçırmamak adeta iki farklı iş gibiydi.

Devam eden bir süreci, temel belirleyicileri açısından irdelemek, olasılıkları değerlendirmek ve önerilerde bulunmak çok kolay değil.

Bu nedenle gerek Genişletilmiş Ortadoğu Projesi GÖP, gerek bölgenin özellikleri, gerekse ABD hakkında, tarihsel ve siyasal açıdan bazı temel değişkenleri belirleyerek işe başladım.

Bu temel değişkenleri, güncel olaylarla ilişkilendirerek bazı öneriler ortaya koydum. Ayrıca bu süreci, oluşum aşamasında

irdelemek isteyen araştırmacılara yardımcı olabilmek amacıyla da konuşma, söyleşi, rapor gibi birçok nesnel bilgi ve belgeyi de aktardım.

Zaman zaman da, yararlandığım bazı temel kitaplara göndermeler yaptım. Bu açıdan kitabın, bölgeyle ilgili araştırmacılara ve politikacılara bir nebze de yardımı olursa kendimi mutlu hissedeceğim. Dilerim değerli okurlarım ortaya çıkan metnin çabalarına değdiğini düşünür!

Okurlarım bilir, bir konuyu, bir olayı, bir düşünceyi ben-den önce bir meslektaşım benim yazabileceğimden daha güzel yazmışsa, önce onu kullanır, sonra kendi yorumlarımı eklerim. Bu kitabı yazarken de aynı yöntemi izledim.

Özellikle üç meslektaşımдан çok yararlandım: Rahmetli dostum değerli bilim insanı Prof. **Erol Manisalı**'ya, bir Amerikan politikası ve medyası uzmanı olan **Zülâl Kalkandelen**'e ve ABD'den yazdığı ilginç, aydınlatıcı yazılarıyla kamuoyunu güncel tutan **Tolga Tanış**'a, bazı makalelerini tümüyle alıntılama izni verdikleri için teşekkür ederim.

Başta **Ergin Yıldızoğlu**, **Leyla Tavşanoğlu**, **Elçin Poyrazlar**, **Özgür Ulusoy** gibi dostlarım olmak üzere, makale, söyleşi ve haberlerinden yaralandığım yerli ve yabancı pek çok meslektaşım da çok şey borçluyum...

Onların çalışmaları olmasaydı bu kitap eksik kalırdı.

Zor konuları, kolay okunan bir üslupla...

Ve sorunları, tarihsel çerçeveleri içinde, nasıl çözüleceklerine de işaret etmeye çalışarak, iyimser bir görüşle irdelemek için çaba sarf ettim.

Her zamanki gibi eleştiri ve katkılarınızı beklerim.

Emre Kongar

12 YIL SONRA ON İKİNCİ BASIMA SUNUŞ

12 yıl önce ABD'nin İslam Âlemi'ndeki rolünü, Türkiye açısından olduğu için, Ortadoğu özelinde irdeleyen bu kitabı kaleme aldığımda, gözlemlerimin, öngörülerimin ve eleştirilerimin bu kadar kısa bir zamanda doğrulanacağını tahmin edememişim doğrusu.

12 yılda, bu kitapta anlattığım temeller üzerinde gelişen olayları, Afganistan'da, Ortadoğu'da ve Kuzey Afrika'da olup bitenleri kalın hatlarla şöyle özetlemek olanaklı:

1. ABD'nin "Radikal Siyasal İslam"la mücadele için öne sürdüğü ve yanlış olan "İlimli İslam Projesi" çöktü.

Bu proje "Amerikancı İslam", "Liberalizmle Uzlaşan İslam", "Demokratik İslam" gibi nitelermelerle ve beklentilerle başlatıldı ve daha en başından yanlış olduğu için, bütün Ortadoğu'da, Kuzey Afrika'da ve Afganistan'da çöktü.

2. Saddam sonrası Irak'ın bölünmesi ve Kuzey Irak'ta Federe Kürt Devleti'nin kurulması kurumlaştı, aynı süreç Kuzey Suriye'de başlatıldı.

3. NATO'dan da destek alarak işgal edilen Libya'da **Kaddafi** öldürüldü ama Libya hem bölündü hem kana bulandı, hem de istikrara kavuşamadı.

4. Mısır, **Mübarek**'in ABD tarafından Müslüman Kardeşlere feda edilmesine rağmen, **Erdoğan**'ın desteklediği güya "İlimli İslamcı" olan "İhvanı" **Mursi** yönetimi ülkeyi felakete götürünce, Sisi'nin (ABD tarafından darbe sayılmayan) askeri darbesiyle, Siyasal İslam'ı, sadece Mısır'da değil, bütün Ortadoğu'da ve Kuzey Afrika'da gömdü.

5. ABD'nin "İlimli İslam" için "Model Ülke" ilan ettiği Türkiye'de de "İlimli İslam"ı uygulayacağı sanılan **Erdoğan**/AKP iktidarı, Demokratik Rejim'i rafa kaldırdı ve tek kişinin otoritesine bağlı "Şahsım Devleti Rejimi"ni kurdu; böylece **Recep**

Tayyip Erdoğan “ılımlı İslam” rüyasının, halkı Müslüman olan tek laik bir ülkede bile yönetimi Demokratik Rejim’den uzaklaştıracağını bütün dünyaya gösterdi.

6. ABD, hem Afganistan’da hem Suriye’de yenildi. Afganistan’dan çekilince, ülke Taliban karanlığını ve zulmüne terk edildi; Suriye’de ise **Esad**, Rusya ve İran’dan da destek alarak, ABD/Türkiye/İŞİD ve Kürt saldırılarına direndi. Radikal Siyasal İslam, Suriye’de, çeşitli isimler altında çeşitli gruplar olarak varlığını sürdürmeye ve Türkiye’ye sızmaya devam etti.

7. ABD’nin gerek Afganistan’daki bozgunu, gerekse Ortadoğu’daki saldırıları, gayri resmi sayılara göre yaklaşık 13 milyon “düzensiz mülteci” denilen ve çoğunluğu Suriyeli olan Arap/Müslüman nüfusun Türkiye’ye gelmesine, büyük bir sorun yaratmasına ve istikrarsızlık kaynağı olmasına yol açtı.

8. Türkiye böylece, Irak, Afganistan, Libya ve Suriye’den sonra, “ABD’nin Siyasal İslam’la Dansı”ndan en çok zarar gören ülke oldu.

Sevgili okurlarım, On İkinci Basım için kaleme aldığım yukarıdaki satırları yazdığım sırada, **Erdoğan**/AKP iktidarı, Ortadoğu’da yapmış olduğu yanlışlardan dönmüş görünüyor:

Örneğin 13 yıl sonra, Türkiye ilk kez Arap Birliği Dışişleri Bakanları Konseyi Toplantısı’na katıldı ama Dışişleri Bakanının konuşması sırasında Suriye delegasyonu salonu terk etti.

Erdoğan bir yandan “Katil **Sisi**” dediği **Sisi** ile arayı düzeltmiş, öte yandan **Esad** ile yeniden ilişki kurmak için fırsat arayan bir politikayı uygulamaya başlamış gibi. “Gibi” diyorum, çünkü biliyorsunuz, **Erdoğan** bir anda yüksek derecede dönüşler yapan bir politikacı.

Yarın ne yapacağını ne söyleyeceğini kestirmek biraz zor.

Soğuk Savaş Siyasetinde İslam

Aslında inançlar yani dinsel kimlik, insanlık tarihi boyunca savaşlarda kullanılmıştır.

Tektanrılı dinler genellikle savaş yoluyla dünya üzerinde yayılmışlardır.

Unutmayalım ki Ortaçağ'daki bütün savaşlar da esas olarak din savaşlarıydı.

Savaşların asıl nedeni topraktı.

Çünkü tarım döneminde toprak en önemli zenginlik kaynağıydı.

Ama toprak için yapılan savaşların, din uğruna, Allah adına yapıldığı öne sürülürdü.

Pek doğal olarak dinler ve mezhepler bireylerin kimliklerini de oluşturdu.

İnsanlar hangi inanca sahip aileye doğdularsa ve doğuyorlarsa o inanca mensup olarak kabul edildi ve ediliyor.

Endüstrileşme döneminde üretim, pazar ve bunların gerektirdiği dil birliği çerçevesinde ortaya çıkan milli devletler,

din ve mezhep kimliğine bir de ırk ya da milliyet kimliği ekledi.

Böylece bireyler, yine doğdukları aileye göre hem inanca hem de milliyete göre bir kimlik sahibi oldu.

Her ne kadar bu kimlikler doğuştan geliyorsa ve bireyin bilinçli tercihi değilse de genellikle insanların üzerine yapıştı kaldı.

Üstelik savaşların, tarım döneminde toprak için ama din ve mezhep adına, endüstri döneminde ise hammadde ve pazar için ama ırk ve milliyet adına yapılması, toplumların kendilerinden olmayanları “ötekileştirme” süreci içinde “düşman” ve “hain” gibi kavramları da doğurdu.

Böylece bireyin doğuştan gelen kimliklerini reddetmesi, “kendini inkâr”, “ihanet”, “hain” gibi suçlamaları da birlikte getirdiği için, daha da zorlaştı.

Endüstri Devrimi sırasında milliyetçilik ideolojisinin ortaya çıkması ve milli devletlerin oluşması, esas olarak din ilkeleri üzerinde örgütlenmiş olan din-tarım imparatorluklarının sonunu getirdi. Din-tarım imparatorluklarının sonunu getiren süreci Birinci Dünya Savaşı noktalandı:

Osmanlı İmparatorluğu, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Çarlık Rusyası ve Almanya’nın sömürgelere yönelik imparatorluk rüyaları ve siyasal düzeni bu savaş sonunda bitti.

Ayrıca Birinci Dünya Savaşı’na dünyanın en büyük imparatorluğu olarak giren Büyük Britanya da savaş sonrasında gücünü yitirmeye başladı ve yerini, İkinci Dünya Savaşı sonrası, bütünüyle Amerika Birleşik Devletleri’ne bıraktı.

Ama bu süreç içinde ortaya çıkan “milli devletlerin” halkları, farklı dinlerin, mezheplerin, ırkların ve özellikle de deği-

şik dillerin mensupları olarak potansiyel çatışmaların kaynağını oluşturdu.

Nitekim Sovyetler çöktükten, Soğuk Savaş bittikten sonra başlayan küresel dönemde, özellikle doğu Avrupa’da yeni devletler, bu etnik ve dinsel ayrımlar ekseninde oluştu.

Özellikle günümüz dünyasında milli devletlerin bölünmesinde etnik ve dinsel-mezhepsel farklılıklar öne çıktı.

Ama İslam dininin uluslararası siyasette nasıl kullanıldığını görmek için bizim önce İkinci Dünya Savaşı sonrası başlayan Soğuk Savaş’a bakmamız gerekli.

Soğuk Savaş’ın Öğeleri

İkinci Dünya Savaşı bitince savaştaki müttefikler ABD ve Sovyetler Birliği, bu kez dünya egemenliği için rakip oldular...

Yeni bir savaş başladı.

Bu, değişik savaşın üç ögesi vardı:

- Silahlanma
- Ekonomi
- Siyaset ve ideoloji

Silahlanma yarışında hem nükleer silahlar hem de uzay teknolojisi belirleyiciydi.

Batı ve Doğu dünyası, birbirleriyle, “Hangimizin silahı daha güçlü?” diye rekabet ediyorlar; bir yandan konvansiyonel silahları geliştirirken, öte yandan nükleer silahlar üzerinde çalışıyorlardı.

Bu yarışın son aşaması, uzay teknolojisi konusundaki rekabetti.

Pek doğal olarak silah yarışı çok pahalı bir işti.

Sovyetler’in çöküş nedenlerinden birinin, bu yarışın maliyeti ve buraya tahsis edilen kaynakların tüketim maddelerinin üretiminde kullanılamaması olduğu söylenebilir.

Yarışın başında nükleer bombaya sahip ve bunu Japonya’da savaşı bitirmek için kullanmış olan ABD, Sovyetler’in önündeydi.

Fakat çok kısa bir süre sonra Sovyetler Birliği de nükleer teknolojiye sahip oldu ve ortaya bir “dehşet dengesi” çıktı.

Silahlanmanın son aşaması, uzay teknolojisi konusunda ortaya çıktı. Bu konuda Sovyetler Birliği ilk yapay uydu *Sputnik*’i uzaya yollayarak öne geçti.

Son aşamada ABD, Ay’a insan yollayarak buna yanıt verdi.

Pek doğal olarak bu yarışın maliyeti her iki ülkeyi de çok zorlamış ve zaten ekonomisi yeterince güçlü olmayan Sovyetler Birliği, sonunda havlu atmak zorunda kalmış ve 1991’de tarihe karışmıştı.

Soğuk Savaş’ın ikinci alanı ekonomiydi.

ABD ve Sovyetler Birliği kıran kırana bir ekonomik rekabete girişmişlerdi.

Her iki ülke de, lideri oldukları dünyalarda kendi dışındaki ülkelerin kaynaklarını kullandılar.

Sovyetler bunu tank ve tüfekte, yani zorla, Amerikalılar ise ticaret ve endüstriyel ilişkilerle gerçekleştirdi.

Temel amaç ekonomik üstünlüğü ele geçirmektir...

Ekonomik üstünlüğün altında yatan esas öge ise, başka ülkelerin sömürülmesi yanında, “üretim verimliliği” denilen kavramdı.

Karşılaştırmalı üretim verimliliği, en basit biçimiyle, hangi ülkenin “bir insan/saat birimine göre aynı malı daha çok ürettiği” biçiminde açıklanabilir.

Örneğin aynı dolmakalem bir ülkede iki insanın bir gün veya bir insanın iki gün çalışmasıyla üretilirken, bir başka ülkede bir insanın bir gün çalışmasıyla üretilebiliyorsa, ikinci ülke, birinci ülkeden daha güçlü demektir.

İşte ABD, üretim verimliliğinde de Sovyetler'i geçti.

Bu öge de Sovyetler'in çöküşünde önemli bir rol oynadı; Sovyetler, halkın tüketim gereksinmelerini yeterince karşılayabilecek üretimi gerçekleştirmek açısından ABD'nin çok gerisinde kaldı.

Soğuk Savaş'ın üçüncü ögesi siyaset ve ideoloji alanıydı.

İslam ülkelerini ve bu arada Türkiye'yi de doğrudan ve çok büyük ölçüde etkileyen bu alan iki farklı düzeyde ortaya kondu.

Birinci düzey, siyasal rejim ve özgürlükler konusunda bir savaşa konu oldu.

ABD, Sovyetler Birliği'ni, diktatörlükle suçluyor, girişim özgürlüğü, mülkiyet hakkı, özgür seçim hakkı, ifade ve basın özgürlüğü, seyahat özgürlüğü gibi temel hak ve özgürlükleri yok etmekle itham ediyordu.

Sovyetler Birliği ise Amerika'yı, "burjuva diktatörlüğü"yle suçluyor ve çalışma, eğitim, sağlık, konut ve sosyal güvenlik hakkı gibi ekonomik özgürlükleri yok etmekle suçluyordu.

İkinci düzey siyasal alandan bağımsız olmamakla birlikte, daha çok ideolojik plana odaklanan bir rekabetti:

ABD, demokrasi ve insan hakları bağlamında din ve milliyet öğelerini öne çıkarırken, Sovyetler Birliği dini ve milliyetçiliği ayrımcı olarak niteliyor ve asıl demokrasinin sınıf diktatörlüğü bağlamında gerçekleştirilen eşitlik olduğunu savunuyordu.

Sevgili okurlarım, bu kitabın amacı açısından, burada kapitalizm ile sosyalizm arasındaki felsefi tartışmalara girmeyeceğim.

Amerika Birleşik Devletleri’ndeki ve Batı dünyasındaki uygulamaların yarattığı yıkımları, Sovyetler Birliği ve diğer Doğu bloku ülkelerindeki uygulamaların trajedileriyle de karşılaştırmayacağım.

Sadece İslam âlemini uluslararası siyaset dünyasında operasyonel bir role çeken ve Türkiye’yi de çok etkileyen ideolojik savaşın ana çizgileri üzerinde duracağım.

Sovyetler, rejimlerinin “sınıf diktatörlüğü”ne dayandığını iddia ediyordu.

Bu iddianın gerisinde, tarihsel devlet aşamalarının reddi yatıyordu:

Sovyetler Birliği, tarihteki din devletlerini ve milli devletleri aştığını, sınıfsız bir toplum yaratacağını ve bu amaçla da geçici olarak bir “proletarya diktatörlüğü” rejimiyle bu dönüşümü gerçekleştireceğini öne sürüyordu.

Elbette Sovyetler’in bu ideolojik yaklaşımlarının doğal sonucu, din ve milliyet kimliklerinin reddedilmesiydi.

ABD’nin öncülüğündeki Batı ise, Sovyetler’in bu devlet modeline karşı bütün dünyada dinci ve milliyetçi ideolojileri desteklemeye başladı.

Batı kampındaki pek çok ülkede, Sovyetler’in resmi ideolojisi olduğu için, komünizm lanetlendi ve yasaklandı.

Komünist partiler ve örgütlenmeler kapatıldı, insanlar komünist oldukları iddiasıyla hapse atıldı.

Dincilik ve milliyetçilik ön plana çıkarıldı.

Foto: Kaan Sağlanak

Emre Kongar yeni kitabı, *ABD'nin Siyasal İslam'la Dansı*'nda, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki oluşumları, İslam alemi ile Amerika'nın ilişkileri açısından irdeliyor. Türkiye'nin önündeki "model olma" seçeneğini değerlendiriyor.

Kongar, yalnızca sorun belirleyen değil, İslam alemi, ABD ve Türkiye açısından çözümler öneren bir yaklaşım sunuyor okurlara.

www.remzi.com.tr

ISBN 978-975-14-1501-1

9 789751 415011

KDV'den muaftr